

פתיח התורה

הרב שלמה לוונשטיין שליט"א

לקט פירושים מתוך שיעור פרשת שבוע
בביהכ"ס "דברי שיר" רח' זכריה 4 ב"ב יום חמישי בשעה 22:00

גליון מספר 105

נצבים וילך תשס"ט

ועל דרך זו יש להמליץ את הפסוק (תהילים ל"ד, כ'): "רבות רעות צדיק" – מספר הקללות ה'רעות' שאמר משה רבינו ה'צדיק' בפרשת כי תבא רב מאלה שאמר הקב"ה בפרשת בחקותי: בפרשת כי תבא יש צ"ח קללות, ובבחקותי – מ"ט קללות. ואכן, כאמור, בקללות שבפרשת כי תבא יש 676 אותיות כמנין "רעות". ומכל מקום "ומכולם יצילנו ה'" – ומשום כך גם מניינם הכולל של שמות הוי"ה המופיעים בקללות שבפרשת כי תבא הוא כמנין "רעות".

ומוסיף ה"בן איש חי": בראש השנה תוקעים ג' פעמים תשר"ת-תש"ת-ת"ת-ת"ת, ובסך הכל תשעים תקיעות: י"ח תקיעות, י"ח שברים ונ"ד תרועות.

זהו שנאמר (קהלת ז', ב'): "והיחי יתן אל לבו" – שי"ח השברים יעוררוהו לתשובה, על ידי ה"גנוחי גנח" וה"לולי ליל" (ר"ה ל"ד).

ועוד: "פותח את ידך ומשביע לכל 'חי רצון" (תהילים קמ"ה, ט"ז) – הקב"ה נותן יד לפושעים ופותח את ידו לקבל כל אדם השב אליו, לאחר שמתעורר לתשובה ע"י חיי השברים.

ומדוע נקראת ה'תרועה' בשמה? "תרועה" – "רעות ה'", דהיינו שקול התרועה בא לבטל את ה'רעות' הנמצאות בחומש ה', הוא החומש החמישי – ספר דברים.

"ואנוכי הסתר אסתיר פני ביום ההוא על כל הרעה אשר עשה כי פנה אל אלוהים אחרים" (לא יח)

בגמרא מסכת חולין דף קלט ע"ב, אסתר מן התורה מנין? היכן רמוזה אסתר המלכה בתורה? עונה הגמרא- "ואנוכי הסתר אסתיר". פירש רש"י: בימי אסתר יהיה הסתר פנים ומצאוהו צרות רבות ורעות.

בגמרא מסכת מגילה יב ע"ב א', שאלו תלמידיו את רבי שמעון בר יוחאי, מפני מה נתחייבו שונאיהם של ישראל שבאותו הדור כליה, אמר להם, אמרו אתם. אמרו לו, מפני שנהנו מסעודתו של אותו רשע וכו'. אמר להם, מפני שהשתחוו לצלם, אמרו לו, וכי משוא פנים

"וחרה אפי בו ביום ההוא ועזבתים והסתרתני פני מהם והיה לאכול ומצאוהו צרות רבות" (לא יז)

בהגש"פ "באהלי צדיקים" כותב הרב וולך: לאחר המלחמה הנוראה, שבו והתלכדו האודים המוצלים מאש. והיו ביניהם, שהתייסרו בשאלות אמונה. פתח הרה"ק ה"אמרי חיים" מויזניץ זצ"ל ואמר: רבים תמהו מה בין שאלת הבן החכם לרשע. התשובה תובן במשל למלך שהיו לו שני בנים. התלבט מי מהם יהיה יורש העצר. הציג בפניהם שאלה חשבונית קשה ואף מסר את פתרונו. הטיל עליהם למצוא את הדרך לפיתרון. הראשון, היה חכם בעיניו, וזלזל בחכמת אביו, ערך חישובים מוטעים והגיע לתוצאה אחרת. החליט שהיא הנכונה ואביו הוא שטעה. השני טעה אף הוא בחישוביו והגיע לתוצאה שגויה, אך בא לפני אביו ואמר לפניו: אבא, יודע אני שתשובתך היא הנכונה. ראה חישובי ולאיזה תוצאה הגעתי, והאר עיני להבין היכן טעיתי...

מאליו יובן את מי יקרב המלך ויחנך כיוורש עזר.

כך הבן החכם אומר: יודע אני שיש טעמים למצוות, האירו עיני להבנים, אך הבן הרשע חכם בעיניו, ומפטיר "מה העבודה".

"ומצאוהו רעות רבות וצרות ואמר ביום ההוא הלא על כי אין אלקי בקרבי מצאוני הרעות האלה" (ל"א, י"ז)

מביא ה"בן איש חי" בשם החיד"א: בקללות שבפרשת כי תבא יש 676 אותיות – כמנין "רעות". שם הוי"ה [שמניינו 26] מופיע בהן 26 פעם, ונמצא שמניינם הכולל של שמות הוי"ה המופיעים בקללות שבאותה פרשה – אף הוא 676 [X2626].

וכך יש לפרש את הכתוב: "הלא על כי אין אלקי בקרבי מצאוני הרעות האלה" – ששם ה' בא לבטל את תוקפן של הקללות ה'רעות'.

ועוד: אם רק תוסיף אחד ל'רעות', דהיינו שתמליך עליך את השי"ת, מיד תזכה ל'עזרת'.

יש בדבר? אמר להם, הם לא עשו אלא לפנים, אף הקב"ה לא עשה עמהם אלא לפנים. ופירש רש"י שעשו לפנים מיראה.

ובזה מפרש ר' יעקב לוי זצ"ל בספרו "זכר יעקב", את הפסוק שלנו: "ואנוכי הסתר אסתיר פניי" - היינו בימי אסתור. וא"כ לכאורה יקשה איך באמת נצלו, וכי משוא פנים יש בדבר? ועל זה בא הכתוב ואומר, שעל אף "כל הרעה אשר עשה", אעפ"כ "כי פנה אל אלוהים אחרים", דהיינו, שלא עשו אלא לפנים מיראה, ולכן נצלו.

"ועתה כתבו לכם את השירה הזאת ולמדה את בני ישראל..." (ל"א, י"ט)

את התורה צריכים ללמוד. אומר הגאון מוילנא: כתוב (קהלת ג'): שלמה המלך מפרט את כל ה"עתיים", כולם כתובים עם למ"ד כמו "עת ללדת ועת למות" חוץ מאשר מקומות בודדים:

"עת ספוד ועת רקוד" (שם פס' ד'), האות למ"ד מסמלת את התורה, לימוד. בתורה חייבים ללמוד כל הזמן, אבל "כיצד מרקדין לפני הכלה" (כתובות ט"ז), מבטלים תורה כדי לשמח חתן וכלה. האבל גם הוא פטור. לכן "עת ספוד ועת רקוד" כתובים ללא למ"ד.

"ועת כנוס אבנים" (שם פס' ה'), "כנוס אבנים" הכוונה שאוסף אבנים טובות. אבל כתוב ברש"י: לא נמצאת התורה לא בסחרנים ולא בתגרנים" ולכן כתוב ללא למ"ד.

"עת מלחמה ועת שלום" (שם פס' ה'), "עת מלחמה" - כתוב כי המלאך בא אל יהושע ואמר לו: למה לא למדתם תורה בלילה, אבל על הזמן שנלחמו, על זה לא היתה למלאך שאלה. סימן שבעת מלחמה פטורים מן הלימוד.

"ועת שלום" - התקינו שיהא אדם שואל את חברו בשם, שנאמר שבועז אמר לקוצרים, "ד' עמכם" (רות ב', ד'), ואומר "עת לעשות לד' הפרו תורתך" (תהילים קי"ט קכ"ו), לכן "ועת שלום" ללא למ"ד כי "הפרו תורתך" בזה.

"נתתי לפניך היום את החיים ואת הטוב ואת המות ואת הרע" (ל', ט"ו)

"ובחרת בחיים..." (ל', י"ט)

למה לא כתוב "ובחרת בחיים ובטוב"?

משל ליהודי שנסע ליריד עם בנו לצורך עסקים. בדרך ממחרים ואין זמן לאכול. סו"ס חנו באכסניה, והבן אכל עד להתפקע, ונרדמו. לאחר כשעה העיר האבא את

הבן להמשך הנסיעה. ביקש הבן להמשיך לישון כיוון שאכל הרבה וחש בכבדות...

בהמשך הנסיעה הגיעו לאכסניה נוספת. בעל האכסניה ערך ברית באותו היום עם סעודת-מצווה דשנה והזמינם להשלים המניין...

באמצע הסעודה אומר הבן לאבא: "אבא, אני רואה שפה אתה אוכל לתיאבון..."

עונה האבא: "נכון, אבל אני לא משלם על כך מכיסי; פרט לכך אנו בדרך ליריד לעשות עסקים ואין זה הזמן המתאים להתיישב ליד שולחנות עמוסים; מילא אם מזמינים אותנו, וזה בחינם..."

אומר המגיד מדובנא: כתוב, "ראה נתתי לפניך... ובחרת בחיים". למה לא כתוב "בחיים ובטוב"? כיוון שאתה אל תבחר מה טוב! אם ד' יזמן לך את הטוב, אדרבא! אבל אם לא - כך יותר טוב לך, אחרת ד' כבר היה נותן לך זאת...

וזה הסבר המשנה: "כך היא דרכה של תורה, פת במלח תאכל ומים במשורה תשתה". למה לא נכתב "פת במלח אכול" (לשון ציווי והוראה)?

אלא שהכוונה היא שלא צריך לאכול פת במלח דווקא; צריך לאכול דברים טובים, אבל אם לא יהיה לך, תאכל את זה, ואל תחפש דברים אחרים... זה לא הזמן. ניצול הזמן הוא ללימוד התורה וזוהי הרחבת "מסגרת העסקים" האמיתית!

"ובחרת בחיים למען תחיה אתה וזרעך" (ל', י"ט)

"ובחרת בחיים למען תחיה" ודאי שאם בוחרים בחיים אז חיים!?

אומר ה"תכלת מרדכי": יש הרבה אנשים בעולם שאם תשאל אותם מדוע הם עובדים, יגידו כדי שיהיה להם מה לאכול. ולמה הוא אוכל? כדי שיהיה לו כוח לעבוד, ולמה הוא עובד וכו'... מסתובב במעגל כל חייו. אוכל כדי לעבוד ועובד כדי לאכול...

תשאל אותו למה אתה חי? חיל עבוד ולאכול. החיים עצמם אינם סיבה עבורו. על זה נאמר (תהילים י"ב, ט'): "סיבב רשעים יתהלכו",

אבל התורה אומרת: "ובחרת בחיים" איזה חיים? חיים של "למען תחיה" חיים שהם הגוף והמטרה, של עבודת ד'. אתה חי לא על מנת לאכול, ואתה לא אוכל כדי לעבוד. אתה אוכל כדי לעבוד את ד'. צריך גם לשלם עבור זה ולכן צריך גם לעבוד, אבל כל זה בשביל עבודת ד'!

"ספר המלך" מביא בשם "ספר החסידים": כל רגע אם לקורה לבן אדם שמזדמן לפניו איסור או ספק

להשיב אבדה לבעליה, הרי הוא פטור מלעשות זאת. אמנם, אומרת הגמרא, אם רצה הזקן למחול על כבודו ולנהוג לפניו משורת הדין - יכול הוא להשיב את האבדה, ואין בזה כל אסור.

והנה, הקב"ה רואה את כל אותם יהודים שנתלכלכו בעונות, ואבדו את עצמם בחשך העולם הזה. על פי דין הוא פטור מלהשיבם, שהרי הוא זקן ואינה לפי כבודו! אך בכל אפן הקב"ה נוהג לפניו משורת הדין, ומושיט ידו להשיבם אליו, כפי שאומר דוד המלך (תהלים כה, ח): "טוב וישר ה' על כן יורה חטאים בדרך", ועל הנהגה זו אנו אומרים: "מתנהג בחסידות - מוחל עוונות עמו!"

"א-ל הורית לנו לומר שלש עשרה"

ידועים דברי הגמרא בראש השנה (יז, ב): "מלמד שנתעטף הקב"ה כשליח צבור והראה לו למשה סדר תפלה, ואמר לו, בכל זמן שישראל חוטאין יעשו לפני כסדר הזה ואני מוחל להם". את לשון "יעשו לפני" יש שפרשו שהכונה רק לאמירת י"ג מדות הרחמים, ויש שכתבו שכדי לזכות למחילה אכן יש צורך לעשות כסדר הזה ולנהג במדות הרחמים של הקב"ה, כפי שדרשו חז"ל: "מה הוא רחום אף אתה רחום, מה הוא חנון אף אתה חנון".

לכאורה, יש להביא ראיה ממדת "א-ל" כי די באמירתן של י"ג מדות, שכן במדה זו לא שיד לומר "מה הוא אף אתה". ולפי זה מבארים את הנסח הנאמר לפני אמירת י"ג מדות: "א-ל הורית לנו לומר שלש עשרה", ממדת "א-ל" אנו למדים שדי באמירת שלש עשרה מדות.

אמנם, ראיה זו נדחתה בספרו של בעל ההפלאה "פנים יפות", שם כתב שמצינו שאדם נקרא בשם "א-ל". והיכן? כאשר יעקב אבינו הציב מזבח בעיר שכם, נאמר שם "ויקרא לו קל אלקי ישראל", ודרשו חז"ל במגלה (יח, א) שהקב"ה קרא ליעקב קל. אם כן רואים אנו, ששיך להגיע לדרגת "קל", ולכן נתן לפרש ש"יעשו לפני כסדר הזה" מתיחס דוקא כאשר מגיעים לדרגות אלו הלכה למעשה.

על פי זה נתן לפרש את הפסוק (תהלים כ, ב) "יענך ה' ביום צרה, ישגבך שם אלקי יעקב", כאשר אדם רואה שהוא שקוע בצרה, עליו לזכר שאלקי יעקב קרא לו בשם "קל", ומכאן עליו ללמד שנתן להגיע לעשית כל י"ג מדות של רחמים, ומשיעשה זאת - יזכה להושע.

"חדש ימינו כקדם"

הגאון הצדיק רבי אליהו לופיאן זצוק"ל הקשה באחת משיחותיו כיצד מסגלים אנו להתעטף בעזות פנים ולהודות בכך שנתרחקנו מאד מדרך ה', ולמרות זאת

איסור והוא פורש, הוא מקיים את מצוות העשה של "ובחרת בחיים".

משמעות המצווה הזאת היא גם כפשוטו, לרצות לחיות. מצווה על בן אדם לרצות לחיות. מסופר על הרב הצדיק רבי אברהם מרדכי, בנו של החידושי הרי"ם. בצעירותו הוא חלה מאוד ועמד למות. החידושי הרי"ם ניגש אליו ולחש לו באוזן: תדע שמצווה על האדם שירצה לחיות בעולם. ויש דעה בין המחברים שזו המצווה "ובחרת בחיים". ואני מקוה שתראה לחיות ותתרפא ותוליד בן זכר. לשמע דברים אלו התאמץ רבי אברהם מרדכי והתיישב על מיטתו ואמר: רבש"ע, תן לי במתנה עוד שנות חיים, ותזכני להוליד בן זכר ואקרא את שמו יהודה ואקיים מה שנאמר (בראשית כ"ט, ל"ה): "הפעם אודה את ד'". ד' יתברך הקים אותי מחוליו, ובאותה שנה נולד לו בן הוא האדמו"ר מגור הגאון רבי יהודה ליב בעל מחבר ספר "שפת אמת".

מוסיף "עבד המלך": טוב לומר לפעמים: רבש"ע, אני רוצה לחיות ולהיות בריא ושלם, כדי שאוכל לעשות רצונך, ללמוד תורתך ולקיים כל מצוותיך, בשלמות בלי שום מונע.

הוא אומר: בעשרת ימי תשובה אנו אומרים: "זכרנו לחיים, מלך חפץ בחיים, וחותמנו בספר החיים, למענך אלוקים חיים" אנו מקיימים את מצוות העשה של "ובחרת בחיים".

עוד: אם אדם שומר על עצמו לא ללכת במקום סכנה, מקיים מצוות עשה של "ובחרת בחיים".

כל רגע שאדם שומר על בריאותו זה נקרא שהוא מקיים "ובחרת בחיים".

"כי הוא חיידך" (ל', כ')

ר' גד'ל אייזנר זצ"ל, משגיח בשיבת "חידושי הרי"ם", היה פונה לבחור חסר חשק ללמוד ומשמיע לו דברי טעם: "אדם שאין לו תאבון - יאכל בסופו של דבר גם בלעדיו, משום שהוא יודע שבלי אוכל לא יוכל לחיות. ואם לא יהיה מסוגל לאכול, יבקש שיאלצוהו לעשות כן, שיתנו לו זריקה, שידחפו לו בכוח. מדוע, אם כן, אדם שאין לו חשק ללמוד לא יזדעזע ויעשה הכל כדי שיאלצוהו ללמוד - והרי 'הם חיינו'..."

("ממשנתו של ר' גד'ל" עמ' רי"ז)

סליחות

"מתנהג בחסידות מוחל עוונות עמו"

המהרי"ד מבעלז דרש פעם מלים אלו על פי הנאמר בגמרא (בבא מציעא ל, א), שזקן אשר אין לפי כבודו

לבקש: "השיבנו ה' אליך ונשובה"? ולא זו בלבד, אלא שמעייזים אנו להוסיף ולבקש "חדש ימינו כקדם"...! מלבד זאת אנו מתפללים: "אל תשליכנו מלפניך", במלים אלו אנו למעשה מודים שמן הראוי היה להשליכנו מלפני ה', ואנו מבקשים שיחוס וירחם עלינו ולא יעשה לנו כך, אך אם אנו בדרגה כה פחותה, מדוע אנו מוסיפים ומבקשים: "ורוח קדשך אל תקח ממנו"? וכי בדרגתנו הירודה יש לנו רוח הקדש, שדואגים אנו שמא תלקח מאתנו?...

את התשובה לכך באר הגאון **רבי ישראל מסלנט זצוק"ל** באמרו שבדור כזה, אשר הסטרא אחרא גוברת בו והטומאה מתרבה בעולם, כל מי שזוכה לשוב בתשובה שלמה, משפיעים עליו מן השמים סיעתא דשמיא עצומה ושפע קדושה וטהרה לאין שעור, שכן זה מול זה עשה האלוקים – כפי מדת הטמאה בעולם, כך מדת הקדושה מתגברת לעמתה.

ועל כן, יכולים אנו בצדק לבקש: "השיבנו ה' אליך... חדש ימינו כקדם", שכן ביכלתנו להתעלות למדרגות עצומות, וממילא גם יעלה על הדעת שנבקש "ורוח קדשך אל תקח...!", שכן אף אותה קבלנו מחדש כקדם.

אך כשם שאדם שזוכה לעלות ולהתקרב למלך, ואף על פי כן הוא מסיח את דעתו מכבוד המלך ואינו יודע פרק בגנוני מלכות – עלול הוא להענש בכל חמרת הדין, ולהיות משלך מאגרא רמה לבירא עמיקתא, כך עלינו להתפלל בכל כחנו שאף כשנעלה לדרגה גבוהה זו, לא נדחה מלפניו ואת רוח קדשו הוא לא יסיר מעמנו!...

"עשה למען הרוגים על שם קדשך, עשה למען טבוחים על יחודך, עשה למען באי באש ובמים על קדוש שמך"

רבי יאיר ישראלי העיר שהחזרה המשלשת על פסוקים אלו, שלכאורה הנה מיתרת, מסמלת את שלשת הדרגות של קדוש ה'.

הדרגה הראשונה של מות על קדוש ה', היא כאשר נהרג יהודי בידי מחבל. למרות שלא עמדה בפניו כל ברירה, והוא לא בחר ברצונו למות על קדוש ה', נחשב הדבר בעבורו למות על קדוש ה', משום שהסבה היחידה שבשלה הוא נרצח, היא מכיון שהוא יהודי.

הדרגה השנייה, שמעלתה יתרה, היא כאשר יהודי בוחר מרצונו למסר את נפשו. זוהי דרגתם של חנה ושבעת בניה, שכפי המובא בגמ' (גיטין נז, ב) הם הובאו לפני הקיסר, שבקש מהם בזה אחר זה להשתחוות לצלם, אולם הם סרבו לעשות כבקשתו. אחד אחר השני השיבו לו בסרוב תקיף משום שנאמר: אנכי ה' אלוקיך אשר הוצאתיך מארץ מצרים מבית עבדים לא יהיה לך אלהים אחרים על פני, זבח לאלקים יחרם וכו'... וכאשר שמע הקיסר את תשובותיהם, הוציא את כלם להורג. לקדושים אלו, נתנה אפשרות לחיות, אלו רק יעשו את מצות המלך וישתחוו לפסל, אולם הם מסרו את נפשם על קדוש ה'.

בדרגה הגבוהה ביותר נמצאים אלו שלא הומתו בידי אחרים, אלא המיתו את עצמם, כדי שלא יבואו לידי חטא. דגמא לכך אנו מוצאים בגמרא (גיטין נז, ב) במעשה אודות ארבע מאות ילדים וילדות שנשבו לקלון. וכאשר הבינו את מטרת שוביהם, בררו אם במקרה שהם יטלו את נשמתם בידיהם, הם יזכו לתחית המתים. וכאשר השיבו להם שהקדוש ברוך הוא הבטיח: "אמר ה' מבשן אשיב אשיב ממצלות ים", ואין ספק שהם אכן יקומו בתחית המתים, הם הפילו עצמם לתוך המים.

דרגה זו היא הגבוהה ביותר, משום שאיש לא אים על חייהם ולא חיב אותם לקום ולעשות מעשה, אלא רק רצונם העז להנצל מן החטא, הוא שהניע אותם למסר את נפשם על קדשת ה'.

דרגות אלו - מבאר הרב יאיר ישראלי - מבטאות בפסוקי הסליחות שאנו אומרים: "עשה למען הרוגים על שם קדשך", מכון אל אלו שנהרגו על קדוש ה', שלא מבחירה. ואנו ממשיכים ומבקשים, שאם עדין אין בזכות זו כדי לכפר עלינו, "עשה למען טבוחים על יחודך", אלו שמסרו את נפשם מבחירה בעבור קדשת שמו יתברך, ואם גם בכך אין די, "עשה למען באי באש ובמים", כלומר: תעמד לנו זכותם של אותם אלו שהביאו את עצמם מרצונם החופשי לתוך האש והמים, כדי להנצל מחלול ה'.

